

séggel küszködő ember!) mindenre kiterjedő létérzésnek tekinti. Míg a nyomozásműfaj kötelező kellékeit, a talányt és a feszültséget mindvégig fenntartja, és mind újabb különlegességgel szolgál (a könyvben szerepel még egy törpe és egy Gulliver), vagyis profi író, műve egy ponton megszűnik irodalom lenni. E ponton meggyőző: a seb mély, a létezés irracionális. Ezen túl már csak Pilinszky szavai érvényesek: a test megsemmisülését okozó szenvedés valóban „időről időre átvérzi a történelem szövetét”.

A *gyanú* mellett alig tudtam figyelni a két kötet többi – általában különösen meghökkentő és meghökkentően különös – írásaira, de a másik címadó történetet még meg kell említenem. Hőse ismét Bärlach, aki ezúttal látszólag egy rendőrgyilkos után nyomoz. Kiderül persze, hogy ellenfele maga a gonosz, mellesleg köztisztviselőben álló gazdag üzletember, makulátlan adóalany... de azért nem baloldali társadalomkritika ez a mű sem. A gonoszt a saját módszerével kell büntetni – alkalmazza az ismert elvet Bärlach, és annak azért a büntettért kell halállal lakolnia, melyet történetesen nem is ő követett el, hogy így billentse helyre az igazság mérlegét. Vajon korrekt ez a módszer? Nem tudom. Kétértelmű, talányos figura ez a Bärlach. Éppen ezért érdekes.

Az írott szóról, konkrétan a sajtról egyébként nincs valami jó vé-

leménye a felügyelőnek. „Keveset tudunk az ügyről – mondja a gyilkosság kapcsán, amikor hírzárlatot rendel el –, a sajtó pedig amúgy is az elmúlt kétezer esztendő legfölségesebb találmánya...” Azt hiszem, nem e miatt a kijelentése miatt kell Bärlachot (és Dürrenmatt többi hőseit) komolyan venni. A Magyarországon főként drámaíróként ismert szerző válogatott elbeszéléseinek most megjelenő sorozata végre átfogó képet ad majd a prózaíróról. A köteteknek ott a helye Kafka, Čapek és Mrożek művei mellett minden könyvespolcon.

PRÁGAI TAMÁS

(Európa Kiadó, Budapest, 2002. I–II., 3600 Ft)

Uwe Johnson: *Hogyan halt meg Jakob*

Amikor idegen nyelven írt könyvet olvasva fordításra méltónak vagy épp arra érdemtelennek ítéljük az illető szerző művét, döntésünk valamelyest arról is árulkodik, miként gondolkozunk az irodalmi rangsorok mibenlétéről. Uwe Johnson regénye a második világháború utáni német irodalom sokat olvasott, s egyezményesen fontosnak tartott alkotása, okkal mondhatnánk tehát, az 1959-ben közzétett regény meg-

jelentetésével régi adósságát törlesztette a hazai könyvkiadás. A *Hogyan halt meg Jakob*, melyet szerzője azután bocsáthatott a nyilvánosság elé, hogy elhagyta a valamikori Német Demokratikus Köztársaságot, a modern regényírás hagyományát az elbeszélés erősen példázatszerű formájával kapcsolja össze, olyan elbeszélésmódot alakítva ki, mely nem ismeretlen a magyar anyanyelvű olvasó számára sem.

Johnson alkotása egy vasúti munkás történetét beszéli el, aki azzal szembesül, hogy hazájában nem őrizheti meg egyszerre tisztességét és elkötelezettségét. Nem egyértelmű, rejtélyes halála összefüggésben van-e azzal, hogy úgy dönt, a Német Szövetségi Köztársaságba menekül. A magyar fordítás címe inkább a rejtély esetleges feloldásának mozzanatát, az eredeti cím (*Feltételezések Jakobról*) inkább a vélekedések bizonytalanságát és különbözőségét hangsúlyozza, s arra utal, hogy az eseményeket több szereplő visszatekintő tolmácsolásából ismerjük meg. A szereplők megnyilatkozásai önálló tömböket alkotva kapcsolódnak egymáshoz, és jelentősen megnehezítik a szóba hozott események összefüggéseire – vagy egyszerűen csak a beszélő kiletére – kérdező s az elbeszélő szűkszavú közléseire hiába hagyatkozó olvasó dolgát. Az elbeszélésfoszlatok nyelvi sokféleséget is eredményező egymás mellé rendelése akár az elbeszélői tudatok „megsokszoro-

zásának” faulkneri vagy woolfi példájára is emlékeztetheti az olvasót. Azzal a jelentős különbséggel, hogy a tájnyelven, a vasúti argón vagy az ügynöki jelentések nyelvén megszólaló szereplők közlései felől Jakob Absot minden esetben ugyanolyannak ismerjük meg. Az elbeszélés szét-töredezése ugyan jelentősen megnehezíti a történet összefüggéseinek visszakövetkeztetését, de nem eredményezi a személyiség mibenlétéről alkotott elgondolások megváltozását, s a példázatosság egyszerű, viszonylag könnyen fölfejtethető formájával párosul. Elképzelhető, hogy ennek oka abban a történelmi kényszerűségében keresendő, melyben a személyiség megőrizhető egysége látszott a szellemi különállás egyedüli zálogának.

Johnson regénye olyan távlatból íródott, mely meglehetősen korlátozott módon volt képes közvetíteni a modern regényírás hagyományát. Utólag természetesen nehéz – s nem is feltétlen érdemes – eldönteni, mennyiben serkenthetne volna mégis a hazai epikai értésmódok korszerűsödését, ha nem késik megjelenése. Olvasása ma elsősorban arról győzhet meg bennünket, hogy a kánon nem gondolható el szerzők és műveik – az értésmódok történeti voltától függetlenül – gyűjteményeként.

KÉKESI ZOLTÁN

(Fordította Ircsik Vilmos, *Új Horizont*, Vészprém, 2001. 208 o. 1300 Ft)